



HARCERSKI INFORMATOR

o odznace krajoznawczo-turystycznej

TROPAMI OBROŃCÓW WISŁY WŁOCŁAWEK 1920

z dodatkiem:
harcerska trasa „Tropami Bohaterów”



Związek
Harcerstwa
Polskiego

HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK



Chorągiew Kujawsko-Pomorska ZHP

HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

Krąg Instruktorski STOS

ISBN e-book PDF 978-83-951752-4-4



ISBN 978-83-951752-4-4



pomysł, opracowanie i redakcja

hm. Piotr Bielicki

fotografie:

hm. Jerzy Chudzyński

pwd. Paweł Szymanowicz

opracowanie trasy harcerskiej oraz części informatycznej:

pwd. Paweł Szymanowicz



Związek
Harcerstwa
Polskiego

HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

HARCERSKI INFORMATOR

o odznace krajoznawczo-turystycznej

TROPAMI OBROŃCÓW WISŁY WŁOCŁAWEK 1920

z dodatkiem: harcerska trasa „Tropami Bohaterów”

Włocławek 2025



HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

Spis treści

Część pierwsza – Odznaka PTTK

Informacje o Odznace	s. 6
Regulamin Odznaki	s. 10
Fotografie miejsc na zaliczenie Odznaki	s. 14

Część druga – harcerska trasa „Tropami Obrońców”

Informacje o trasie harcerskiej	s. 19
Kody QR miejsc do przejścia na trasie	s. 21
Mapy z punktami Trasy Harcerskiej	s. 24
Gawęda „Sierpniowe dni nad Wisłą”	s. 27



HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

CZĘŚĆ PIERWSZA

ODZNAKA PTTK



Związek
Harcerstwa
Polskiego

HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

INFORMACJE O ODZNACE

Kujawski Oddział PTTK we Włocławku
we współpracy z Hufcem ZHP Włocławek,
wprowadził w czerwcu 2025 roku
ODZNAKĘ KRAJOZNAWCZO-TURYSTYCZNĄ
„TROPAMI OBRONCÓW WISŁY - WŁOCŁAWEK 1920”

Zasady jej zdobywania określa
Regulamin Odznaki.

**Dla harcerzy wprowadzono
specjalny, tryb jej zdobywania**

Odznaka „Tropami Obrońców Wisły - Włocławek 1920” ma na celu upamiętnienie Bohaterskich Obrońców Włocławka w 1920 roku oraz utrwalanie pamięci o tym ważnym wydarzeniu w historii Polski, Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej, a także krzewienie wartości patriotycznych i propagowanie walorów turystyczno-krajoznawczych tego Regionu.

Odznaka jest indywidualna, ale harcerze mogą ją zdobywać w zorganizowanych grupach. Każdy zastęp, patrol czy drużyna, które zechcą zdobywać Odznakę, będą mogły realizować m.in. działania o charakterze patriotycznym, podtrzymującym i krzewiącym wartości i pamięć narodową, jak również działania o charakterze turystycznym krajoznawczym, umożliwiając kontakt harcerzom z naturą i walorami przyrody.



HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

Odznaka jest trzystopniowa – brązowa, srebrna i złota. Zdobyć Odznaki w poszczególnych jej stopniach polega na zaliczeniu określonej liczby wybranych obiektów związanych z walkami w czasie Obrony Włocławka w 1920 roku, w czasie wojny polsko-bolszewickiej.

- Odznaka Brązowa
pięć dowolnie wybranych obiektów z Wykazu Obiektów,
- Odznaka Srebrna
pięć kolejnych obiektów z Wykazu Obiektów,
- Odznaka Złota
pięć kolejnych obiektów z Wykazu Obiektów.

Aby zdobyć Odznakę, należy potwierdzić zaliczenie wybranej liczby obiektów, potwierdzając ten fakt w formie zdjęć osoby ubiegającej się o odznakę przy obiekcie lub miejscu. Fotografie należy gromadzić w dowolnie przez siebie opracowanej **Kronice Odznaki**, którą następnie należy przekazać do Oddziału Kujawskiego PTTK we Włocławku (pocztą zwykłą lub e-mailowo). Po pozytywnej weryfikacji informacji zawartych w indywidualnej Kronice Odznaki, zostaje ona przyznana.



Harcerze mogą zdobywać odznakę także w zorganizowanych grupach

- W przypadku członków ZHP możliwe jest zaliczanie indywidualne Odznaki poprzez zgłoszenia grupowe. Zgłoszenia takiego dokonuje uprawniony instruktor (drużynowy lub innych szef PJO) przekazując Grupową Kronikę Odznaki z imienną listą (np. zuchów, harcerzy, instruktorów, seniorów i innych osób wspierających działalność ZHP).
- Członkowie ZHP mogą też zdobywać Odznakę indywidualnie według zasad ogólnych opisanych w Regulaminie Odznaki.

Odznaka jest odpłatna. Opłatę wnosi się do PTTK za każdy kolejny stopień Odznaki

- Kroniki Odznak do weryfikacji należy przesyłać na adres: Oddział Kujawski PTTK we Włocławku, ul. J. Słowackiego 1a, 87-800 Włocławek, tel.(054) 233-56-22 lub w formie elektronicznej (pliki w formacie PDF) na adres e-mail: poczta@wloclawek.pttk.pl
- Weryfikacje Odznaki prowadzi Oddział Kujawski PTTK we Włocławku, a w odniesieniu do członków Związku Harcerstwa Polskiego w partnerskiej współpracy z Hufcem ZHP Włocławek.



HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

**Szczegółowe informacje nt. Odznaki,
sposobu jej zdobywania, sposobu
wznoszenia opłaty za Odznakę itp.
można uzyskać w Oddziale Kujawskim
PTTK we Włocławku**

- **adres:**
ul. J. Słowackiego 1a, 87-800 Włocławek
- **tel. (054) 233-56-22**
- **e-mail: poczta@wloclawek.pttk.pl**



HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

REGULAMIN ODZNAKI

REGULAMIN ODZNAKI KRAJOZNAWCZO-TURYSTYCZNEJ „TROPAMI OBROŃCÓW WISŁY - WŁOCŁAWEK 1920”

I. IDEA ODZNAKI

W oparciu o Porozumienie o współpracy pomiędzy Oddziałem Kujawskim PTTK we Włocławku i Hufcem ZHP we Włocławku, mając na celu upamiętnienie Bohaterskich Obrońców Włocławka w 1920 roku oraz utrwalanie pamięci o tym ważnym wydarzeniu w historii Polski, Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej, a także propagowanie walorów turystyczno-krajoznawczych tego Regionu, podjęto decyzję o wprowadzeniu ODZNAKI KRAJOZNAWCZO-TURYSTYCZNEJ „TROPAMI OBROŃCÓW WISŁY - WŁOCŁAWEK 1920”.

W 1919 roku Rosja Sowiecka, realizując swój plan podboju Europy i dalszą ekspansję komunizmu, rozpoczęła agresję przeciwko Polsce. Wojna Polsko-Bolszewicka 1919-1921 była najważniejszym wydarzeniem tworzącym i kształtującym odrodzone po 123. latach zaborów Państwo Polskie. Punktem zwrotnym tej wojny i jednocześnie najbardziej jej dramatycznym aktem była zwycięska dla Polski Bitwa Warszawska w sierpniu 1920 roku. Bitwa Warszawska, zwana w publicystyce „Cudem nad Wisłą”, zaliczana jest do największych zwycięstw oręża polskiego w tysiącletniej historii Polski.

Jednym z ważniejszych epizodów tej bitwy była obrona Płocka i Włocławka zwana potocznie Obroną Wisły 1920 roku. Dzięki bohaterskiej obronie „odcinka Dolnej Wisły”, związano walką znaczne siły Sowieckie i uniemożliwiono im przejście na lewy brzeg Wisły. Dzięki temu odciążono Wojsko Polskie, dokonujące decydującego o powodzeniu Bitwy Warszawskiej uderzenia znanego z Wieprza i jednocześnie nie dopuszczono do przecięcia dróg zaopatrzenia z Gdańska do Warszawy i okrażenia Stolicy Polski od zachodu, co było celem Armii Bolszewickiej nacierającej przez Północne Mazowsze w kierunku Wisły na Płock i Włocławek.

Obrońcy Włocławka stracili ok. 250 zabitych i rannych oraz przeszło 500 wziętych do niewoli. Przy czym najprawdopodobniej zginęło ok. 100 Polaków, z których ok. 64 pochowanych jest w mogile na wzgórzu w Szpetalu Dolnym (choć na mogile widnieje tylko liczba 40 żołnierzy), 8 żołnierzy na nieistniejącym ewangelickim cmentarzu Łęg-Witoszyn, nieznana liczba na cmentarzu komunalnym we Włocławku. Zginęło też od kilku do kilkunastu cywilnych mieszkańców Włocławka. Bohaterska obrona Wisły w 1920 roku to również jeden z najważniejszych epizodów w historii Włocławka, Kujaw Wschodnich i Ziemi Dobrzyńskiej. Brało w niej udział kilka tysięcy żołnierzy, wspieranych przez ludność Miasta i okolic. W formacjach wojskowych broniących przedmościa włocławskiego oraz przeprawy przez Wisłę wzięło udział wielu ochotników, wśród których byli również włocławscy harcerze.



HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

Odznaka „Tropami Obrońców Wisły - Włocławek 1920” ma na celu upamiętnienie Bohaterskich Obrońców Włocławka w 1920 roku oraz utrwalanie pamięci o tym ważnym wydarzeniu w historii Polski, Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej, a także propagowanie walorów turystyczno-krajoznawczych tego Regionu.

II. OPIS ODZNAKI

Odznaka zawiera symbole odwołujące się do „Obrony Wisły 1920 roku”. Odznaka ma kształt owalny, nawiązujący do kształtu wojskowego nieśmiertelnika. W górnej części obwodu znajduje się napis: „Tropami Obrońców Wisły - Włocławek 1920”. W dolnej części obwodu umieszczono napis: „Oddział Kujawski PTTK we Włocławku.” W centralnej części Odznaki znajduje się „Pomnik Obrońców Wisły 1920 roku”, który stoi przy Mogile Poległych na wzgórzu w Szpetalu Dolnym (prawobrzeżna dzielnica Włocławka). W miejscu cokołu Pomnika widnieje Znak Oddziału Kujawskiego PTTK. Po obu stronach pomnika znajdują się: Odznaka 14 Pułku Piechoty, którego batalion zapasowy walczył w obronie Włocławka, a sam Pułk stacjonował we Włocławku w okresie międzywojennym oraz Harcerska Lilijka, sybmolizująca udział harcerskich ochotników w Obronie Wisły. W górnej części umieszczono datę „13-19 VIII 1920”, oznaczającą okres trwania walk o Włocławek.

Wzór graficzny Odznaki stanowi załącznik nr 1 do mniejszego regulaminu.

III. ZASADY ZDOBYWANIA ODZNAKI

1. Odznaka została ustanowiona przez Zarząd Oddziału Kujawskiego Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego we Włocławku w partnerstwie z Hufcem ZHP Włocławek.
2. Celem zdobywania Odznaki jest upamiętnienie wydarzeń, miejsc i ludzi związanych z Obroną Wisły 1920 roku, krzewienie wartości patriotycznych oraz propagowanie walorów turystyczno-krajoznawczych Kujaw Wschodnich i Ziemi Dobrzyńskiej.
3. Odznaka jest trzystopniowa, czas jej zdobywania jest nieograniczony. Odznakę może zdobywać każdy, kto ukończy 6 lat i spełnia warunki przewidziane niniejszym regulaminem. Odznakę można zdobywać podczas wycieczek pieszych, rowerowych, autokarowych itp.
4. Zdobywanie Odznaki w poszczególnych jej stopniach polega na zaliczeniu określonej liczby wybranych obiektów z listy umieszczonej w Załączniku nr 2 do Regulaminu pn. Wykaz obiektów do Odznaki Krajoznawczo-Turystycznej „TROPAMI OBROŃCÓW WISŁY - WŁOCŁAWEK 1920”:
 - 1) Odznaka Brązowa – pięć dowolnie wybrane obiekty z Wykazu Obiektów,
 - 2) Odznaka Srebrna – pięć kolejnych obiektów z Wykazu Obiektów,
 - 3) Odznaka Złota – pięć kolejnych obiektów z Wykazu Obiektów.
5. Wykaz obiektów na zaliczenie do zdobycia Odznaki zawarty jest w Załączniku do niniejszego Regulaminu.



HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

6. Potwierdzenia w postaci zdjęć osoby ubiegającej się odznakę przy obiekcie lub miejscu, należy gromadzić w dowolnie opracowanej Kronice Odznaki.
7. Na pierwszej stronie Kroniki Odznaki należy zamieścić dane osobowe (imię i nazwisko, adres e-maili numer telefonu) – w przypadku osób nieletnich, dane te składają w ich imieniu rodzice lub opiekunowie prawni.
8. Kroniki Odznak do weryfikacji należy przysyłać na adres: Oddział Kujawski PTTK we Włocławku, ul. J. Słowackiego 1a, 87-800 Włocławek, tel.(054) 233-56-22 lub w formie elektronicznej (pliki w formacie PDF) na adres e-mail: poczta@wloclawek.pttk.pl
9. Weryfikację Odznaki prowadzi Oddział Kujawski PTTK we Włocławku, a w odniesieniu do członków Związku Harcerstwa Polskiego w partnerskiej współpracy z Hufcem ZHP Włocławek.
10. W przypadku członków ZHP możliwe jest zaliczanie indywidualne Odznaki poprzez zgłoszenia grupowe. Zgłoszenia takiego dokonuje uprawniony instruktor (drużynowy lub innych szef PJO) przekazując Grupową Kronikę Odznaki z imienną listą (np. zuchów, harcerzy, instruktorów, seniorów i innych osób wspierających działalność ZHP). W takim przypadku weryfikacja Odznaki prowadzona jest w partnerskiej współpracy z Hufcem ZHP Włocławek.
11. Członkowie ZHP mogą też zdobywać Odznakę indywidualnie według zasad ogólnych opisanych we wcześniejszych punktach Regulaminu.
12. Odznaka jest odpłatna. Opłatę wnosi się za każdy kolejny stopień Odznaki.
13. Pomysłodawcą Odznaki, autorem jej projektu graficznego i współautorem projektu regulaminu jest Paweł Grabczewski przy współpracy Zarządu Oddziału Kujawskiego Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego we Włocławku i Hufca Związku Harcerstwa Polskiego we Włocławku.
14. Ostateczna interpretacja niniejszego regulaminu należy do Oddziału Kujawskiego Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego.
15. Jedynym dystrybutorem Odznaki jest Oddział Kujawski PTTK we Włocławku.
16. Odznaka została wprowadzona w życie Uchwałą Zarządu Oddziału Kujawskiego PTTK we **Włocławku Nr 212 w dniu 3.04.2025 r.**
16. Regulamin wchodzi w życie od dnia 01 czerwca 2025 r.

ZAŁĄCZNIKI

1. **WZÓR graficzny Odznaki** Krajoznawczo-Turystycznej „TROPAMI OBROŃCÓW WISŁY - WŁOCŁAWEK 1920”
2. **WYKAZ obiektów do Odznaki** Krajoznawczo-Turystycznej „TROPAMI OBROŃCÓW WISŁY - WŁOCŁAWEK 1920”.



HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

Załącznik nr 1 WZÓR graficzny Odznaki Krajoznawczo-Turystycznej „TROPAMI OBRONCÓW WISŁY - WŁOCŁAWEK 1920”



Załącznik nr 2 Wykaz obiektów do Odznaki Krajoznawczo-Turystycznej „TROPAMI OBRONCÓW WISŁY - WŁOCŁAWEK 1920”

1. Łęg Witoszyn

mogiła Obrońców Wisły 1920 r. na dawnym cmentarzu ewangelickim. 7,5 km od centrum miasta w kierunku na Stary Bógpomóż

2. Włocławek

Zawiśle - Pomnik Poległych Obrońców Wisły 1920 r.

3. Włocławek

pomnik, głaz przy kościele pw. Świętego Jana Chrzciciela poświęcony Obrońcom Wisły 1920 r.

4. Włocławek

plyty pamiątkowe w ciągu Bulwaru Marszałka Józefa Piłsudskiego, na przeciw kościoła pw. Świętego Jana Chrzciciela

5. Włocławek

Stary Rynek 14, Muzeum Historii Włocławka, ekspozycja poświęcona obronie Włocławka w 1920 r.

6. Włocławek

Powiatowe Centrum Zdrowia ul. Wyszyńskiego 23, figura Matki Boskiej - wotum dziękczynne za obronę Włocławka przed bolszewikami w 1920 r.

7. Włocławek

most kolejowy na rzece Zgłowiączce, miejsce operowaniu pociągu pancernego „Kaniów”

8. Włocławek

kamienica Zielony Rynek 15, miejsce stacjonowania sztabu obrony Włocławka

9. Włocławek

cmentarz komunalny al. F. Chopina, miejsce spoczynku komendanta obrony miasta w sierpniu 1920 r. płk. Wojciecha Józefa Gromczyńskiego. Kw. 19/3/42

10. Włocławek

cmentarz komunalny al. F. Chopina, miejsce spoczynku poległych z Flotyli Wiślanej, m.in. por. Jerzego Pieszkańskiego. Kw. 84A/16/521

11. Włocławek

cmentarz komunalny al. F. Chopina, miejsce spoczynku bohaterskiej harcerki, 17-letniej Ireny Jankowskiej. Kw. 84D/1/9

12. Włocławek

cmentarz komunalny al. F. Chopina, pomnik poświęcony bezimiennym bohaterom poległym w bojach o niepodległość Polski w latach 1914 - 1921 Kw. 84e

13. Włocławek

Zespół Szkół Akademickich ul. S. Okrzei 94a, sztandar i tablica szkoły im. Obrońców Wisły 1920r. (po uprzednim kontakcie z sekretariatem)

14. Włocławek

dwie tablice na Pałacyku Feliksa Steinhagena (ul. Bechiego, obecnie siedziba Urzędu Marszałkowskiego) upamiętniające Obrońców Włocławka - czynne w godzinach urzędowania

15. Mikorzyn

symboliczna mogiła Porucznika Marynarki, Jerzego Pieszkańskiego. 17 km od centrum miasta w kierunku na Nieszawę, polna droga w prawo koło kratowego słupa wysokiego napięcia.



HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

FOTOGRAFIE MIEJSC NA ZALICZENIE ODZNAKI

1. Łęg Witoszyn

mogila Obrońców Wisły 1920 r. na dawnym cmentarzu ewangelickim. 7,5 km od centrum miasta w kierunku na Stary Bógpomóż



2. Włocławek

Zawiśle - Pomnik Poległych Obrońców Wisły 1920 r.



3. Włocławek

pomnik, głaz przy kościele pw. Świętego Jana Chrzciciela poświęcony Obrońcom Wisły 1920 r.



4 .Włocławek

płyty pamiątkowe w ciągu Bulwaru Marszałka Józefa Piłsudskiego, na przeciw kościoła pw. Świętego Jana Chrzciciela

5. Włocławek

Stary Rynek 14, Muzeum Historii Włocławka, ekspozycja poświęcona obronie Włocławka w 1920 r.



6. Włocławek

Powiatowe Centrum Zdrowia ul. Wyszyńskiego 23, figura Matki Boskiej - wotum dziękczynne za obronę Włocławka przed bolszewikami w 1920 r.

7. Włocławek

most kolejowy na rzece Zgłowiączce, miejsce operowania pociągu pancernego „Kaniów”





8. Włocławek

kamienica Zielony Rynek 15,
miejsce stacjonowania sztabu
obrony Włocławka

9. Włocławek

cmentarz komunalny al. F. Chopina,
miejsce spoczynku komendanta obrony
miasta w sierpniu 1920 r. płk. Wojciecha
Józefa Gromczyńskiego. Kw. 19/3/42



10. Włocławek

cmentarz komunalny al. F. Chopina,
miejsce spoczynku poległych z Flotyli
Wiślanej, m.in. por. Jerzego
Pieszkańskiego. Kw. 84A/16/521

11. Włocławek

cmentarz komunalny al. F. Chopina,
miejsce spoczynku bohaterskiej harcerki,
17-letniej Ireny Jankowskiej. Kw. 84D/1/9





12. Włocławek

cmentarz komunalny al. F. Chopina,
pomnik poświęcony bezimiennym
bohaterom poległym w bojach
o niepodległość Polski
w latach 1914-1921 Kw. 84e

13. Włocławek

Zespół Szkół Akademickich ul. S. Okrzei 94a,
sztandar i tablica szkoły im. Obrońców
Wisły 1920r. (po uprzednim kontakcie
z sekretariatem)



14. Włocławek

dwie tablice na Pałacyku Feliksa Steinhagena
(ul. Bechiego, obecnie siedziba Urzędu
Marszałkowskiego) upamiętniające Obrońców
Włocławka - czynne w godzinach urzędowania



15. Mikorzyn

symboliczna mogiła Porucznika Marynarki,
Jerzego Pieszkańskiego. 17 km od centrum
miasta w kierunku na Nieszawę, polna droga
w prawo koło kratowego słupa wysokiego
napiecia.



CZĘŚĆ DRUGA

HARCERSKA TRASA „TROPAMI BOHATERÓW”



Związek
Harcerstwa
Polskiego

HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

HARCERSKA TRASA TROPAMI BOHATERÓW

Podstawowy sposób zdobycia Odznaki polega na zaliczeniu określonej liczby wybranych obiektów związanych z walkami w czasie Obrony Włocławka w 1920 roku. Im więcej zaliczonych punktów wybranych z Wykazu Obiektów, który znajduje się w załączniku do Regulaminu Odznaki, tym wyższy stopień Odznaki można zdobyć. Kolejność zaliczania punktów nie ma znaczenia.



Dla uatrakcyjnienia sposobu zdobywania odznaki przez harcerskie zespoły (zastępy, patrole, drużyny itp.), Hufiec ZHP Włocławek opracował specjalną trasę terenową.



HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK



- Przejście trasy umożliwia zaliczenie części punktów do zdobycia Odznaki (w stopniu brązowym i srebrnym). Można ją pokonać zespołowo lub indywidualnie.
- Propozycję tę można też wykorzystać do zorganizowania jednodniowego rajdu, gry terenowej, zadania dla zastępu czy patrolu itp.

Witajcie!

Właśnie dojechaliście do Włocławka i wysiedliście na dworcu PKP/PKS (Centrum Przesiadkowe). Świetnie! Teraz czeka Was krótka podróż autobusem, która zabierze Was prosto do celu – na przystanek Grodzka-Pętla.

Gdy tylko wyjdziecie z dworca, rozejrzyjcie się za ulicą Okrzei. To tam znajdziecie swój przystanek autobusowy. Kiedy już tam dotrzecie, wypatrujcie autobusu linii numer 1. Upewnijcie się, że kieruje się on w stronę ulicy Grodzkiej. Wskakujcie do środka i ruszamy! Podróż potrwa około 15 minut. Bądźcie czujni i wypatrujcie przystanku Grodzka-Pętla. Gdy tylko usłyszycie jego nazwę lub zobaczycie, że się zbliżacie, szykujcie się do wysiadania.

A teraz, gdy już wysiądziecie na przystanku Grodzka-Pętla, czeka Was piesza wędrówka do Mogiły poświęconej Obrońcom Wisły z 1920 roku, która znajduje się na Starym Cmentarzu Ewangelickim.

Z przystanku Grodzka-Pętla udajcie się w kierunku ulicy Włocławskiej. Będziecie musieli przejść około 1,9 kilometra, co zajmie Wam mniej więcej 26 minut. Podążajcie tą drogą, a po pewnym czasie dotrzecie do znaku kierującego na Stary Cmentarz z mogiłą. Kiedy już tam wejdziecie, wśród zieleni i starych nagrobków, odnajdziecie mogiłę upamiętniającą Bohaterów Obrony Wisły 1920 r.

Życzymy Wam udanej podróży i wspaniałych przygód we Włocławku!



HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

Kody QR miejsc Trasy Harcerskiej

Poniższe zestawienie uwzględnia punkty Trasy Harcerskiej. Oznaczone są one cyframi rzymskimi, a przy każdym punkcie umieszczono kod QR kierujący do strony internetowej z opisem danego miejsca. Punkty wymienione w Regulaminie Odznaki oznaczone są cyframi rzymskimi.

punkt I

Mogiła obrońców
Wisły 1920 Łęg
Witoszyn

* To jest miejsce na
zaliczenie Odznaki pkt.1



punkt II

Pomnik Poległych
Obrońców Wisły 1920
(wzgórze cmentarne
z mogiłą poległych
obronców)

* To jest miejsce na
zaliczenie Odznaki pkt.2



punkt III

Most Marszałka
Rydz-Śmigłego
(widok na
pozostałości mostu
z 1920 r.)



punkt IV

Most kolejowy na
rzece Zgłowiączce,
miejsce operowania
pociągu pancernego
„Kaniów”

* To jest miejsce na
zaliczenie Odznaki pkt.7



punkt V

Powiatowe Centrum
Zdrowia ul.
Wyszyńskiego 23,
figura Matki Boskiej -
wotum dziękczynne
za obronę Włocławka
w 1920 r.

* To jest miejsce na
zaliczenie Odznaki pkt.6



punkt VI

Pałac Biskupi -
spalony podczas
obrony



punkt VII

Ślady po kulach na ogrodzeniu/biarerze wzdłuż „wiślanych bulwarów”



punkt VIII

Płyty pamiątkowe w ciągu Bulwaru Marszałka Józefa Piłsudskiego, na przeciw kościoła pw. Świętego Jana Chrzciciela

* To jest miejsce na zaliczenie Odznaki pkt.4



punkt IX

Pomnik, głaz przy kościele pw. Świętego Jana Chrzciciela poświęcony Obrońcom Wisty 1920 r.

* To jest miejsce na zaliczenie Odznaki pkt.3



punkt X

Tablica pamiątkowa - budynek Delegatury Urzędu Marszałkowskiego

* To jest miejsce na zaliczenie Odznaki pkt.14



punkt XI

Zielony Rynek 15, siedziba Sztabu Obrony Włocławka

* To jest miejsce na zaliczenie Odznaki pkt.8



punkt XII

Tabliczka pamiątkowa hm. Józefa Kozińskiego w Kościele pw. Najświętszego Zbawiciela (na harcerskiej tablicy epitafijnej)



punkt XIII

Grób Wojciecha
Gromczyńskiego

* To jest miejsce na
zaliczenie Odznaki pkt.9



punkt XIV

Grób Władysława
Wapniarskiego



punkt XV

Grób Józefa Mizery



punkt XVI

Grób Witolda
Lubinkowskiego



punkt XVII

Grób Jerzego
Pieszkańskiego

* To jest miejsce na
zaliczenie Odznaki pkt.10



punkt XVIII

Grób harcerki Ireny
Jankowskiej

* To jest miejsce na
zaliczenie Odznaki pkt.11



punkt XIX

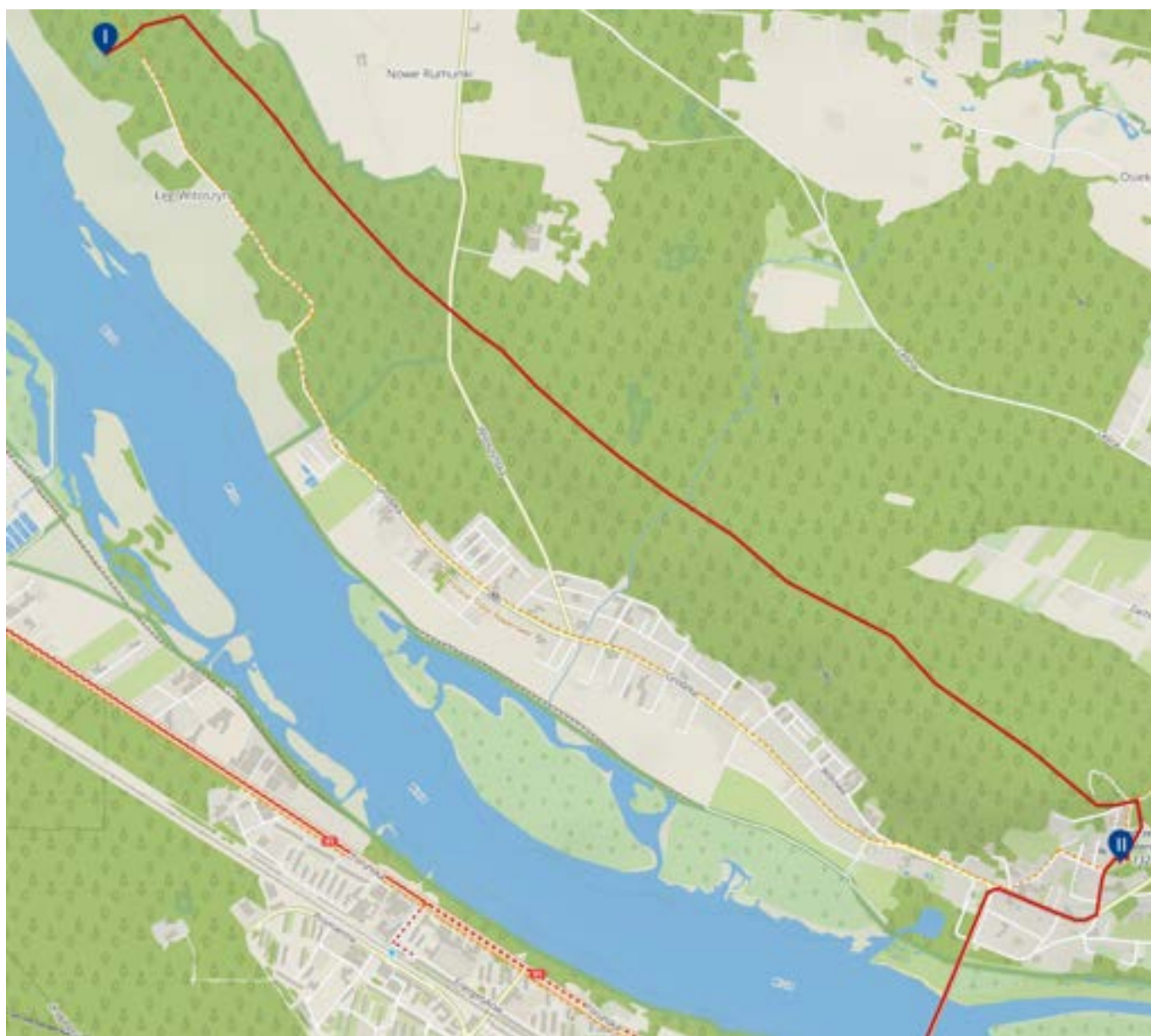
Pomnik poświęcony
beziemiennym
bohaterom poległym
w bojach o
niepodległość Polski
w latach 1914–1921

* To jest miejsce na
zaliczenie Odznaki pkt.12



Mapy z punktami Trasy Harcerskiej

Na mapkach znajdują się tylko i wyłącznie punkty obejmujące Trasę Harcerską. Część z nich pokrywa się z punktami do zaliczenia Odznaki PTTK (odpowiednie opisy znajdują się przy kodach QR).



HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK





HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

Gawęda...

Sierpniowe dni nad Wisłą

To będzie opowieść o dwóch braciach, harcerzach z Włocławka. Starszy z nich, to dziewiętnastoletni Adaś i młodszy szesnastoletni Boguś...

W lipcu 1920 roku Polsce zagrażało śmiertelne niebezpieczeństwo. Ogromna armia bolszewicka zbliżała się do Warszawy. To wtedy Wódz Naczelny Józef Piłsudski ogłosił nabór do Armii Ochotniczej, a obaj bracia zgłosili się do Biura Werbunkowego we Włocławku.

Dziewiętnastoletni Adaś został przyjęty do Armii, ale Boguś jako zbyt młody nie mógł zostać rekrutem. Do tej pory zawsze byli razem, w drużynie harcerskiej i w drużynie piłkarskiej, a teraz los ich rozłączył... jak się później miało okazać, już na zawsze.

Boguś był bardzo rozczarowany, że nie wzięto go do wojska. Tak bardzo chciał być przydatny, tak bardzo chciał walczyć za wolność, co dopiero odrodzonej Ojczyzny. Pocieszeniem dla Bogusia było to, że jego starszy brat otrzymał przydział do batalionu zapasowego 14 Pułku Piechoty, który stacjonował we Włocławku.

Już bardzo szybko Boguś mógł spełnić swoje pragnienia bycia przydatnym w tej wojnie, bowiem na początku sierpnia rozpoczęła się budowa umocnień na prawym brzegu Wisły, na tzw. przedmościu włocławskim, broniącym dojścia do mostu na Wiśle we Włocławku od północy. Boguś razem z innymi chłopcami ze swojego harcerskiego zastępu zgłosił się na ochotnika do kopania okopów. Miał nadzieję, że spotka tam swojego brata, gdyż żołnierze z włocławskiego garnizonu, obok mieszkańców Włocławka i okolic, również brali udział w przygotowywaniu umocnień. Kilka dni z rzędu, kopiąc rowy wypatrywał brata, ale niestety nie spotkał go na prawym brzegu Wisły.

Bitwa o Włocławek rozpoczęła się 14 sierpnia. Dzień wcześniej doszło do pierwszych potyczek patroli polskich z oddziałami bolszewickimi na szosie Włocławek-Lipno. Jednak pierwszy szturm na pozycje polskie najeźdźcy przypuścili dzień później. Na szczęście bez większych sukcesów. Utracone pozycje, w nocy z 14 na 15 sierpnia polscy obrońcy odzyskali w brawurowym kontrataku. Jednak kolejny dzień miał okazać się najdramatyczniejszym w kilkudniowych bojach o przeprawę na Wiśle we Włocławku.



HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

Tego dnia Boguś ze swoim zastępem pełnił służbę pomocniczą przy Sztapie Obrony Włocławka w kamienicy przy Zielonym Rynku 15. Był świadkiem wydarzeń, które rozgrywały się tego dnia w Sztapie i w mieście. W godzinach południowych dowódca obrony pułkownik Wojciech Gromczyński otrzymał meldunek o bolszewickim natarciu w centrum polskiej obrony i na jej lewym skrzydle w okolicy Kolonia Grodzka. Niedługo po tym gruchnęła wiadomość, że polska obrona na lewym skrzydle zupełnie się załamała. Na pomoc batalionowi zapasowemu 2 Pułku Szwoleżerów „Rokitniańskich” pułkownik Gromczyński wysłał kompanię szturmową z załogi Pociągu Pancernego „Kaniów”, jednak siły bolszewickie były zbyt mocne. To właśnie wtedy poległ bohaterską śmiercią jej dowódca porucznik Michał Lubicz-Sawicki. Polacy w bezładzie cofali się ku mostowi na Wiśle. Niebawem zostali zupełnie rozbici, a Rosjanie dotarli do przyczółku mostowego na prawym brzegu.

Wtedy właśnie pułkownik Buntner, dowódca polskiego prawego skrzydła, podjął dramatyczną decyzję o odwrocie w kierunku mostu. Podczas wycofywania się jego dwie kompanie zostały zupełnie rozbite przez Bolszewików. Ale pierwsza kompania pod dowództwem porucznika Jakuba Hanejki zdołała dotrzeć w rejon mostu, na którym jednak byli już Kozacy. Porucznik Hanejko wydał rozkaz „na bagnety!”. Blisko stu polskich żołnierzy ruszyło z impetem i przebiło się w walce wręcz na most.

Boguś, który przybył razem z pułkownikiem Gromczyńskim na Bulwary, widział ten pełen dramatyzmu bój na bagnety. A chwilę później całym mostem wstrząsnął ogłuszający huk. Sto par podkutych żołnierskich butów dudniło o most, którego stalowo-drewniana konstrukcja wydawała się chwiać od tej biegnącej ludzkiej masy. Ten niebywały widok, rozpaczliwy bieg polskich żołnierzy przez most, wywołał panikę wśród wojska zgromadzonego na Bulwarach. Atmosfera paniki udzieliła się też cywilnym mieszkańcom miasta i licznie zgromadzonym uciekinierom z terenów zajętych już przez Bolszewików.

Boguś widział wtedy pułkownika Gromczyńskiego, który galopował konno wzdłuż Bulwarów, próbując uspokoić sytuację i zorganizować na powrót obronę. Wtedy u wylotu mostu na prawym brzegu pojawił się oddział kozacki. Boguś biegł właśnie z zapasem amunicji do kamienicy przy ulicy Gdańskiej położonej na przeciw Pałacu Biskupiego. Kiedy już wbiegł po schodach na strych budynku, rzucił pas amunicji do karabinu maszynowego w ręce porucznika Mariana Dzierzbickiego, który ostrzeliwał rosyjskich kawalerzystów próbujących szarżować przez most. Z okna poddasza widział jak krzepnie polska obrona, a Bolszewicy cofają się bezładnie na drugi brzeg Wisły.



Z powodu polskiego ostrzału karabinowego oraz ostrzału prowadzonego z armat pociągu pancernego „Kaniów”, Rosjanie cofnęli się z mostu. Jednak widać było, że gromadzą duże siły do szturm na miasto. Pułkownik Gromczyński rozumiał, że obrońcy nie powstrzymają dłużej nacierających Bolszewików.

U wylotu mostu na ulicy Gdańskiej zgromadziła się grupa polskich oficerów, którą z bliska obserwował Boguś. Wśród nich był też kapitan saperów Jędrzej Moraczewski - premier pierwszego polskiego rządu po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku. Po wybuchu wojny zgłosił się na ochotnika do wojska, a teraz był odpowiedzialny za zniszczenie mostu w razie próby jego przejścia przez Bolszewików. Pułkownik Gromczyński zwrócił się do kapitana Moraczewskiego, aby ten zniszczył most przez jego podpalenie. Do wykonania tego niebezpiecznego zadania zgłosiło się kilku żołnierzy pod dowództwem porucznika rezerwy Wacława Cichockiego. Boguś znalazł się w grupie harcerzy, którzy pomagali żołnierzom wytaczać ze smolarni na ulicy Gdańskiej beczki ze smołą. Podkomendni porucznika Cichockiego wtoczyli te beczki na most. Będąc cały czas pod ostrzałem podpalili smołę, wywołując ogromny pożar drewnianej konstrukcji mostu. Boguś razem z innymi obrońcami zgromadzonymi na Bulwarach widział jak po pewnym czasie metalowa część konstrukcji mostu pod wpływem płomieni zaczęła się wyginać i chwiać, aż w końcu cały most z wielkim łoskotem runął do rzeki.

Sytuacja ta rozwścieczyła Rosjan, którzy rozpoczęli intensywny ostrzał artyleryjski miasta. Jednocześnie zaczęli przygotowywać tratwy i łodzie do przeprawy się na drugi brzeg. Obrońcy Włocławka ostrzelali pozycje bolszewickie z okopów wykopanych wzdłuż włocławskich bulwarów. Bolszewicka artyleria siała spustoszenie w mieście. Pociski uszkodziły wiele budynków, w tym Katedrę, Seminarium, Kościół św. Jana oraz kamienice położone nad Wisłą. Najbardziej ucierpiał Pałac Biskupi. Został wielokrotnie trafiony pociskami armatnimi, które spowodowały ogromny pożar. Już po zakończeniu walk, Pałac był jednym wielkim rumowiskiem ze sterczącymi, wypalonymi kikutami ścian. Ostrzał artyleryjski trwał przez trzy dni, od 17 do 19 sierpnia. Na Włocławek spadły setki pocisków armatnich. Mimo to obrońcy oraz ludność cywilna, trwali na swoich stanowiskach.

W tych niezwykle dramatycznych dniach nieustającego bombardowania miasta, Boguś wraz ze swoim zastępem pełnił służbę pomocniczą. We Włocławku było wówczas tysiące uciekinierów z prawego brzegu Wisły. W urządzonym na dworcu kolejowym szpitalu polowym były dziesiątki rannych żołnierzy oraz rannych i chorych cywilów. Harcerze pomagali w opiece nad rannymi i chorymi, pełnili służbę również w kuchniach polowych, które karmiły nie tylko obrońców, ale również uciekinierów i cywilnych mieszkańców miasta.



HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

Była też bardziej wymagająca służba. Między innymi harcerze wspierali obrońców trwających w okopach wzdłuż bulwarów wiślanych. Donosili amunicję i opatrunki. Przenosili meldunki oraz pełnili służbę obserwacyjną. Jedną z harcerek niestrudzenie pełniących tą niebezpieczną służbę była szkolna koleżanka Bogusia, Irenka Jankowska. Z poświęceniem, pod nieustającym ostrzałem wśród świstających kul i rozrywających się armatnich pocisków, biegła od okopu do okopu, roznosząc żołnierzom opatrunki i amunicję. Niestety 18 sierpnia dosięgły ją odłamki rozerwanej bomby. Zmarła kilka dni później z odniesionych ran.

Boguś przez cały czas pełnienia służby „w oblężonym mieście” wypatrywał swojego brata Adasia, licząc na to że znajdzie się on w grupie żołnierzy, którym udało się przedostać z prawego brzegu do miasta. Nie znalazł go wśród obrońców trwających w nadwiślańskich okopach, nie było Adasia również wśród rannych w polowym szpitalu na dworcu kolejowym.

Walka zakończyła się 19 sierpnia, tak samo nagle, jak się rozpoczęła. Tego dnia dowódca bolszewickiego III Korpusu Konnego Gaj Hajk Byżyszkiean wydał rozkaz wycofania się spod Włocławka. Mieszkańcy miasta odetchnęli z ulgą. Rozpoczęło się liczenie strat. Zginęło i zostało rannych ponad 250 obrońców, w większości 16 sierpnia na linii obrony na prawym brzegu Wisły. Niestety wśród poległych znalazł się również Adaś, starszy brat Bogusia. Odnaleziony po bitwie wśród wielu zabitych żołnierzy, odarty z munduru, w białej zaplamionej czerwienią krwi wojskowej koszuli. Spoczął w zbiorowej mogile na jednym ze wzgórz na Zawiszu.

Adaś nigdy nie zdjął harcerskiego munduru z harcerskim krzyżem na piersi. Przez całą resztę swojego barwnego i ciekawego życia, pełnił harcerską służbę, oddając w ten sposób hołd swojemu bohaterskiemu bratu oraz spłacając dług wdzięczności wszystkim poległym w Obronie Wisły 1920 roku.

hm. Piotr Bielicki

CHUDY, kwiecień 2025 r.

Wykorzystane źródła:

1. T. Dziki „Włocławek 1920 - W obronie Wisły”
2. ks. H. Witczak „Obrona dolnej Wisły i bitwa o Włocławek jako istotny epizod Bitwy Warszawskiej 1920 r. [w: Studia Włocławskie 23(2021)]
3. Harcerski Zeszyt Historyczny 5/4 „Harczerze w bojach 1914-1921”
4. K. Churska-Wołoszczak, M. Sprenger „Wojna Polsko-Bolszewicka na Kujawach i Pomorzu” mat. IPN
5. T. Dziki, G. Gołębiowski „Z badań nad listą poległych w obronie Wisły i Włocławka w sierpniu 1920 roku” [w: Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie T.32]
6. T. Dziki „Wojciech Józef Gromczyński” mat. IPN
7. T. Sikorski „Harczerze w wojnie Polsko-Bolszewickiej” mat. IPN
8. T. Sikorski „Z krzyżem harcerskim w bój 1914-1921” mat. IPN



HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK



Związek
Harcerstwa
Polskiego

HUFIEC ZHP WŁOCŁAWEK

